

(Zlo)upotreba 1968. i režima Normalizacije u češkim nacionalnim narativima

Fuk, Domagoj

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:436988>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-05**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Preddiplomski studij politologije

Domagoj Fuk

(ZLO)UPOTREBA 1968 I REŽIMA NORMALIZACIJE
U ČEŠKIM NACIONALNIM NARATIVIMA

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2024

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Preddiplomski studij politologije

(ZLO)UPOTREBA 1968. I REŽIMA NORMALIZACIJE
U ČEŠKIM NACIONALNIM NARATIVIMA

ZAVRŠNI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Stevo Đurašković

Student: Domagoj Fuk

Zagreb

Srpanj, 2024

Izjavljujem da sam završni rad (Zlo)upotreba 1968. i režima Normalizacije u češkim nacionalnim narativima, koji sam predao na ocjenu mentoru izv. prof. dr. sc. Stevo Đurašković, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao ECTS bodove. Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Domagoj Fuk

Sadržaj

Uvod	5
Nasljeđe 1968. godine i režima Normalizacije	7
Stvaranje i sukob nacionalnih narativa o 1968. i režimu Normalizacije u Češkoj	10
Zloupotreba nacionalnih narativa o 1968. godini i režimu Normalizacije u Češkoj	16
Zaključak.....	19
Izvori.....	22

Uvod

Moj završni rad bavit će se pitanjem načina (zlo)upotrebe 1968. godine i režima Normalizacije u češkim nacionalnim narativima nakon 1990. godine. Oni predstavljaju vrlo velik povijesni lom unutar Češke upravo iz razloga njihove kompleksnosti i enormnog značaja. Događaji iz 1968. godine predstavljaju pokušaj reforme staljinističkog modela unutar Čehoslovačke preko uspostave jedinstvenog sustava kombinacije socijalizma i demokracije nazvanog „socijalizam s ljudskim licem“. Događaji iz prve polovice godine, kolektivno nazvani Praškim proljećem, efektivno su poništeni invazijom Varšavskog pakta. Unutar češkog naroda događaji su bili značajni kao pokušaj reforme sustava i njihov je neuspjeh ostavio dubok trag i traumu. Mnogi su izgubili vjeru u reformu socijalizma i 1968. godina je za mnoge postala samo iluzija (Rupnik, 2018). Ideja o iluzijama 1968. godine značajna je u kasnijim nacionalnim narativima. Invazija u kolovozu 1968. godine također je urušila postojeću admiraciju SSSR-a (Cashman, 2008). To se očitava i na današnje narative prema Rusiji kao nasljednici SSSR-a, poglavito nakon događaja u Ukrajini 2014. godine. Ipak, najznačajnija ostavština 1968. godine je federalizacija Čehoslovačke, proces od iznimnog utjecaja za njen kasniji raspad (Cashman, 2008). Federalizacija je značajno oblikovala kasnije češke narative o Slovacima, ali i o režimu Normalizacije, što ću prikazati u ovom radu.

Naspram 1968. godine kao izražaju slobode i želje za promjenama, režim Normalizacije predstavlja period državne represije i kolektivnog konformizma. Značajna je pojava disidenata čije su aktivnosti pokušavale ukazati na nelegitimnost represije Čehoslovačke komunističke partije (KPČS) nad narodom, poglavito nakon potpisivanja Helsinškog sporazuma o ljudskim pravima. (Cashman, 2008). Utjecaj na modernu politiku u Češkoj vidljiv je i time što su političari odlučno prigrlili demokraciju naspram reforme socijalizma nakon rušenja Normalizacije i prikazali taj put kao povratak Europi, očitano u imitaciji i integraciji na zapad (Rupnik, 2018). U radu ću prikazati i ulogu disidenata u oblikovanju češke politike i nacionalnih narativa.

Ključna definicija za razumijevanje sadržaja mog rada jest ona narativa. Po Shenhavu, narativ je u akademski diskurs došao zbog spoznaja u psihologiji preko dokaza da ljudi misle, donose odluke i percipiraju okolinu preko struktura narativa. Ovakva logika aplicirana na kolektivnu razinu ponašanja svakako ukazuje da je narativ neizostavan za ulogu oblikovanja i izražavanja političkog identiteta, ideologije te perspektive. Analizom političkog diskursa vidljivo je veliko

oslanjanje na narative, poglavito iz razloga što ljudi imaju spomenutu tendenciju da preko narativa razumijevaju svijet i pridaju mu smisao. Povezivanjem događaja u svojevrsne niti vodilje također je prednost jer omogućava oblikovanje sadašnjosti preko lekcija iz prošlosti, što je bitno za logiku same politike. Politički narativ može nastati u službenom političkom forumu ili ga se može iščitati preko zaključka na sadržaj nekog narativa, ukoliko je „politički“ u sadržaju. Jedna od ključnih karakteristika narativa upravo je to da je proizvod neke perspektive na događaje (Shenhav, 2006: 245-248). Hammack master narativ označava kao kolektivan redoslijed priče shvaćen kao obavezan prema nekoj grupi, a priča je u središtu njihove egzistencije te esencije, služi za identifikaciju i integraciju u osoban narativ. Master narativi postoje na svim razinama društvenih kategorija. Uz to narativ predstavlja integrativnu prizmu koja pruža smisao sociološkog i psihološkog preko njihovog povezivanja u jedinstvenu metodu interpretacije. Sama ideja prihvaćanja master narativa pruža teorijsko usmjerenje i pristup koji omogućava integritet u složenom svijetu značenja putem analize tekstova naspram varijabli. Primjeri koje autor izdvaja su master narativi Izraelaca i Palestinaca te narativa o homoseksualnosti tijekom 20. naspram u 21. stoljeću (Hammack, 2011). Važna je i definicija Jörna Rüsen a o političkoj kulturi kao „ukupnosti diskursa u kojemu jedno društvo shvaća sebe i svoju budućnost tumačeći svoju prošlost“ (Rüsen u Carr, 2006). Iz definicija autora bitno je izvući da su narativi priče koje u političkom kontekstu mogu objasniti događaj ili slijed događaja od strane političkih aktera kako bi kroz neku prizmu opisali sadašnjost odnosno budućnost i dali im smisao za ciljanu grupu ljudi. Zbog svoje ukupnosti u interpretaciji prošlosti također su podložni zloupotrebi u okviru političke kulture, primarno preko delegitimacije. O samim događajima, poglavito 1968. godini, ali i njihovom značaju za nacionalne narative bavili su se autori poput Cashman (2008) koja govori o sjećanju na 1948. i 1968. kao ključnim godinama Češke povijesti, Kopeček (2013) o češkom suočavanju s komunističkom poviješću nakon 1989. godine te Rupnik (2018) o refleksiji na Praško proljeće nakon 50 godina.

Kako bi se dublje razmotrilo i dekonstruiralo češke nacionalne narative rad ću započeti dijelom o nasljeđu 1968. godine i režima Normalizacije. Uz kratak prikaz uspostave komunizma u Čehoslovačkoj, prikazat ću kako je uspon reformista predvođenih Slovakom Aleksandrom Dubčekom u redovima KPČS bio kulminacija nakupljenog nezadovoljstva staljinističkim modelom u Čehoslovačkoj, ali i slovačkog nezadovoljstva centralizmom. Istaknut ću kako je liberalizacija polučila neočekivane posljedice, presudne za neuspjeh reformi te odluku o invaziji Varšavskog pakta. Objasnit ću zašto je Normalizacija postala jedini način za daljnje političko upravljanje u Čehoslovačkoj i kako je Slovak Gustav Husak preuzeo vodstvo KPČS od

Dubčeka te uklonio reformiste. Iz spomenutog je moguće izvući dvije teze. Može li se kriviti samo Slovake za komunizam i njegovu propast? Je li 1968. godina bila samo sukob unutar KPČS? Za period Normalizacije ću izdvojiti i pojavu disidenata te njihovu ulogu unutar režima te Baršunastu revoluciju kao konačnu propast režima. U drugom ću dijelu prikazati kako je demokratska transformacija u Češkoj otvorila prostor stvaranju novih narativa o 1968. godini i režimu Normalizacije. Prikazat ću kako su dva narativa: partikularistički i univerzalistički bili od enormne važnosti za Češku još od Tomaša Masaryka koji ih je spojio u sintezu, ali i što je nagnalo disidente da ih ponovno odvoje i naglase univerzalistički narativ. Ukazat ću da je dolazak disidenata na političke pozicije bitan za uspostavu novog master univerzalističkog narativa, ali i zašto je kasnija politička elita reinterpreterala narative o 1968. godini i režimu Normalizacije. Istaknut ću i zašto je došlo do pojave partikularističkog narativa u drugom desetljeću 21. stoljeća, koji je plasirao nove narative o istim događajima. Samom pojavom novih narativa prikazat ću da je došlo i do sukoba jer niti jedan nema totalitet nad društvom. Za ovaj bih dio istaknuo dvije teze. Zašto je partikularistički narativ ponovno došao na političku scenu 20 godina nakon pada komunizma? Zašto su elite reinterpreterale narative? Treći će dio obuhvatiti načine zloupotrebe istih narativa. Ključna teza za ovaj dio jest proizlazi li zloupotreba iz manjka suočavanja s prošlošću? Konačno, rad ću završiti osvrtanjem na spomenute teze i zaključkom.

Nasljede 1968. godine i režima Normalizacije

Nakon II. Svjetskog rata Čehoslovačka je bila jedinstvena po tome što su komunisti došli na vlast preko slobodnih izbora. Prije II. svjetskog rata moguće je pronaći razloge popularnosti KPČS uslijed visoke industrijaliziranosti poglavito Češkog dijela Čehoslovačke te činjenici da su brojni Čehoslovački vojnici ostali u Rusiji nakon boljševičke revolucije i razvili komunističke simpatije (CIA, 1960). Popularnost komunista porasla je i nakon razočarenja zapadom zbog politike popuštanja Hitleru koja je rezultirala Münchenskim sporazumom, ali i vjerom u komunizam kao način napretka društva (Poggioli, 2008). U Čehoslovačkoj vlast nakon izbora dijeli Nacionalni front, komunisti su predstavljali najveći njegov dio i na poziciji premijera dolazi njihov vođa Klement Gottwald (Cashman, 2008: 1646). Ipak, postojala je razlika u podršci u Češkoj i Slovačkoj. Dok je u Češkoj KPČS osvojila najviše glasova, u Slovačkoj je završila iza nekomunističke Demokratske stranke. Zbog toga su slovački komunisti prepustili moć centralnoj vladi u Pragu i uspostavljen je Praški centralizam, jedan od problema koji će dovesti do događaja iz 1968. godine (Rychlik, 1997: 191-192). Čehoslovačka se zatekla u sovjetskom bloku tijekom hladnog rata i preuzima staljinistički model. Centralizam

je ojačan staljinističkom doktrinarnom pretpostavkom spajanja nacija uspostavom besklasnog društva, čime se težnja za autonomijom smatrala nacionalizmom (Rychlik, 1995: 200) Preuzet je staljinistički ekonomski model i represivne mjere protiv političkih protivnika, poglavito preko čistki i montiranih procesa. Smrću Staljina i dolaskom Hruščeva na vlast u SSSR-u dolazi do distanciranja od Staljinizma i Staljinističkih zločina. Čehoslovačka je uvelike kasnila s tim procesom zbog smrti Gottwalda i dolaska na vlast Antonina Novotnyja, koji je sudjelovao u zločinima i njihovom bi osudom implicirao samog sebe. Pritisak za reformama bio je manji uslijed ekonomskog rasta 1950-ih godina (Cashman, 2008: 1647-1648). U 1960-ima dolazi do konvergencije pritiska za ekonomskim reformama uslijed krize gospodarstva, jačanja slovačkog nezadovoljstva centralizmom i labavljenja cenzure (Rupnik, 2018: 435). Sovjetski pritisak, praćen unutarstranačkim, natjerao je Novotnyja da pokrene proces reformi, ali je proces bio izrazito spor (Cashman, 2008: 1648). Sporost je dovela do sukoba u vrhu i u siječnju 1968. godine Novotny je bio primoran odstupiti. Zamjenjuje ga etnički Slovak Aleksandar Dubček i prevlast dobiva reformističko krilo KPČS (Williams, 1997: 64-66).

Reformisti su predstavili Akcijski program u kojemu se reformama trebalo postići ono što će kasnije biti nazvano „socijalizam s ljudskim licem“. U viziji reformista na vlasti je trebao ostati dotadašnji Nacionalni front, ali bi se omogućila šira participacija (Williams, 1997: 13). Višestranačka demokracija nije bila moguća, poglavito zbog hladnoratovske podjele i zadržavanja sovjetske podrške za reforme. Reformisti su vjerovali u podršku SSSR-a za reforme jer su smatrali da je SSSR postao tolerantniji hegemon (Williams, 1997: 25). Sovjeti su u početku odobravali reforme u cilju destaljinizacije, ali su promijenili mišljenje nakon što je uslijed liberalizacije javne sfere otvoren prostor širokoj kritici, čak i samog SSSR-a. Nastupila je i paraliza elita KPČS jer dio nije htio reforme smatrajući ih krivim potezom (Williams, 1997: 67-70). Formirane su i razne opozicijske grupe te politički pokreti, koji su zazivali izbore. To je izazvalo bojazan u očima Sovjeta da u Čehoslovačkoj nastupa buržoaska kontra-revolucija. Počeli su zahtijevati vraćanje cenzure i njihovu zabranu (Williams, 1997: 73-80). Usprkos obećanjima reformista, zahtjevi nisu bili adresirani u očima SSSR-a. U konačnici se odlučilo invazijom snaga Varšavskog pakta zaustaviti Praško proljeće (Williams, 1997: 100-103).

Invazija započeta u noći 21. kolovoza 1968. godine naišla je na pasivni otpor Čehoslovačkog naroda. Sovjetske su jedinice uhitile Dubčeka i reformiste. Odvedeni su u Moskvu, gdje su morali pristati na sovjetski diktat za normalizaciju (Williams, 1997: 131-143). Njihovim povratkom počinje proces Normalizacije. Iako su sami reformisti u početku upravljali

procesom, postupno su sklanjani s pozicija uslijed stvaranja nove koalicije protiv njih samih. Cashman ipak navodi da je ključ u uspjehu Normalizacije bila činjenica da su ju proveli isti ljudi, koji su proveli liberalizaciju. Entuzijazam i otpor u društvu prisutni tijekom invazije brzo su prestali, izuzev nekoliko instanci prosvjeda i samoimolacije Jana Palacha (Cashman, 2008: 1654). Iako je njegov čin postao međunarodni simbol otpora komunističkoj diktaturi, posljedica njegovog čina u Čehoslovačkoj je bila konačna smjena Dubečka s vlasti (Williams, 1997: 188-190), kojeg je zamijenio Gustav Husak, također etnički Slovak čije će ime biti zauvijek asocirano s režimom Normalizacije (Cashman, 2008: 1650).

Husakova čistka KPČS i provođenje sovjetskih zahtjeva bili su ključni za stabilnost režima, a povezivalo ih se i s ekonomskim opravkom zemlje. Nasilje nije korišteno, primarno zbog gubitka vjere u KPČS i cinizma u društvu (Williams, 1997: 226-236), dok je režim koristio razne metode, od pritiska do mita, kako bi umirio stanovništvo. Razlika je bila vidljiva i unutar države, jer su u Slovačkoj mnogi mogli dobiti nagrade u smislu karijernog napretka ili poboljšanja uvjeta života, čime su mnogi Slovaci više pristajali na konformizam (Cashman, 2008: 1654). Uz to, provedena je federalizacija zemlje, kao jedina od reformi zamišljenih tijekom Praškog proljeća. Postala je najvećom posljedicom 1968. godine. Federalizacija je konačno adresirala nezadovoljstvo Slovaka zbog podređenosti njihovih institucija u zajedničkoj državi. U stvarnosti, iako provedena, reforma je bila više kozmetičke prirode uslijed centralistički tendencija KPČS, ovoga puta uvjetovane procesom Normalizacije (Cashman, 2008: 1653). Česi su odbacili federalizaciju bez demokratizacije, a problem je predstavljao trenutak njene provedbe i percepcija procesa kao trika okupacije (Pitthart, 1995: 211). U tome je moguće tražiti kasnije uzroke raspada federacije.

Za režim Normalizacije Williams dobro zaključuje da je smrt liberalizacije prouzrokovana od onih koji su ju prekinuli aktivnim djelovanjem, ali i od onih koji su pasivnošću ili nesvjesno, dopustili da ona premine. Narod je preuzelo raspoloženje masovnog pokoravanja do 1989. godine kada je nova generacija prouzrokovala promjene (Williams, 1997: 249-253). Disidenti su postali jedina anti-režimska grupacija, čiji vrhunac djelovanja je dosegnut s izdavanjem povelje Charta 77. U povelji se prozivalo vlast da poštuje ljudska prava, koja se obvezala poštivati potpisivanjem Helsinškog sporazuma¹, te da obustavi teror nad građanima. Iako je bila

¹ Helsinški sporazum – naziv za Konferenciju o europskoj sigurnosti i suradnji (KESS) održanog od 30.7. do 1.8. 1975. godine u Helsinkiju. Rezultirala je donošenjem sporazuma (Helsinški završni akt) koji su se odnosili na četiri područja zajedničkih interesa: sigurnost Europe i Sredozemnog mora, suradnja u području gospodarstva, znanosti, tehnologije i očuvanja okoliša, unaprjeđivanje ljudskih prava, kulturne suradnje, izobrazbe i slobodnoga

znak za buđenje, nije proizvela očekivani efekt, budući je režim bio čvrsto zacementiran u uvjetima hladnoratovske podjele Europe. Urušavanje režima nastupilo je s urušavanjem SSSR-a kasnih 1980-ih godina, kada je Gorbačov omogućio početak procesa reformi u državama Istočnog bloka. Iako je Husak pokušavao svim silama zadržati vlast, masovni prosvjedi građanstva poznati pod imenom „Baršunasta revolucija“ s kraja 1989. godine doveli su međunarodno poznatog disidenta Vaclava Havela na poziciju predsjednika Čehoslovačke. Početak uvođenja sustava liberalne demokracije zapadnog tipa dovest će i do promjene nacionalnih narativa, što ću prikazati u narednom dijelu.

Stvaranje i sukob nacionalnih narativa o 1968. i režimu Normalizacije u Češkoj

Ključnu stvar za razumijevanje formiranja češkog nacionalnog identiteta su dva važna narativa o češkoj povijesti, koja se formiraju u 19. i početkom 20. stoljeća. Prvi je partikularistički, fokusira se na jedinstveni nacionalni kulturni i povijesni napredak, različit od okolnih nacija. Poziva se na želju za nacionalnim suverenitetom. Ističe slavne borbe za suverenost i slavu nacije. Partikularistički vidi svijet kao opasnog drugog. Drugi je univerzalistički, nadovezuje se na civilizacijska, spiritualna te moralna dostignuća nacija. Poziva na ujedinjenje ljudi koji dijele zajedničke moralne vrijednosti. Druge vidi kao izvor nekih pozitivnih vrijednosti nacije. Često su oba mita povezana u jedan zbog svojevrsne komplementarnosti. Za Češke partikularističke narative su važni Husiti kao simbol češke borbe i žrtve protiv strane vlasti – Nijemaca. Univerzalistički dio predstavlja geografska i kulturna os istok/zapad unutar gdje jedno predstavlja vrijednosti s kojima se Česi trebaju identificirati, a drugo ono opasno (Chlup, 2020: 6-11). Prvotno su bili u okviru sinteze, ali su se kasnije odvojili.

Ključna osoba za sintezu dvaju narativa bio je Tomáš Masaryk. U njegovom djelu „Smisao češke povijesti“ Masaryk ističe protestantsku reformističku tradiciju u okviru Husitizma i kasnijeg pokreta Bohemske braće kao najpozitivnije elemente češke društvene tradicije. Reformizam je po njemu kasnija osnova za prosvjetiteljstvo, humanizam te modernu demokraciju (Musil, 1995: 37). Partikularistički dio Masarykovog narativa temeljio se na spremnosti Čeha za modernost i njihovu civiliziranost. Ta se spremnost očitovala upravo u humanizmu Husita i Bohemske braće i Masaryk je pokušao ugraditi taj humanistički i demokratski duh u novonastalu Čehoslovačku državu. Nastojao je isticati demokratske vrijednosti, racionalizam i pravednost Čehoslovačke naspram Europe koja je u tom razdoblju

protoka informacija te nastavak rada KESS-a (enciklopedija.hr, 2024) Utjecao je na pojavu pokreta za ljudska prava u komunističkim državama, važnih za rušenje komunizma u istočnoj Europi.

padala pod pritiskom autoritarizma i fašizma. Univerzalistički aspekt vidljiv je u češkom doprinosu razvoja moderne demokracije, čime je pokušao prikazati da Česi zavrjeđuju mjesto u demokratskom zapadnom dijelu svijeta i slobodu od vlasti Nijemaca, koje je Masaryk prikazao kao relikat prošlosti zbog njihove odanosti monarhiji i teokraciji naspram demokraciji. To je bilo od enormne važnosti tijekom I. svjetskog rata i omogućilo je nastanak Čehoslovačke nakon pobjede Antante (Chlup, 2020: 9-11). Masarykova sinteza bila je nagrižena Münchenskim sporazumom iz 1938. godine kada se u Češkoj izgubilo povjerenje u zapad uslijed popuštanja Hitleru. Komunisti su to iskoristili kao priliku da okrenu univerzalistički narativ prema istoku i SSSR-u i prikažu taj put kao onaj socijalnog napretka. Partikularistički aspekt u njihovoj interpretaciji bila je borba Čeha za demokraciju kroz tamno doba eksploatacije od vanjskih prijatelja te domaće buržoazije. Husiti su postali proto-komunistički revolucionari. Uloga Nijemaca kao tradicionalnih opasnih drugih bila je promatrana u kontekstu njihovog poraza u 2. svjetskom ratu od SSSR-a (Chlup, 2020: 8-11). Prekretnica za odvajanje univerzalističkog od partikularističkog došla je upravo 1968. godinom. Za nju su zaslužni disidenti.

Pojava novog univerzalističkog mita vidljiva je u debati između Milana Kundera i Vaclava Havela. Kundera u suštini koristi partikularistički narativ da bi objasnio povijesnu misiju Čeha u humanizaciji socijalizma. Havel pak ukazuje na nerealističnost reforme socijalizma. Reforme tumači kao djelomičan pokušaj povratka demokratske normalnosti zapada kroz prizmu novonastajućeg univerzalnog narativa (Chlup, 2020: 13). Najvažniji prikaz novog narativa djelo je Jana Patočke *Što su Česi*. Po njemu, sudbina Češkog naroda ovisi o civilizacijskom razvoju zapadne Europe, a ne u unutarnjim dinamikama. Samo u dodiru s velikim zapadnim nacijama Česi mogu širiti svoje vrijednosti na istok. Navodi primjer Karla IV kao cara Svetog rimskog carstva, koji je Prag učinio glavnim gradom carstva i Husite kao prethodnike reformacije. On u potpunosti odbacuje pokušaje „nacionalnog buđenja“ jer rezultiraju lingvističkim nacionalizmom. Prikazuje primjer Čehoslovačke koja je mogla krenuti pravcem Masarykove demokratske revolucije i postati bastionom demokracije u srednjoj Europi. Njegov je nasljednik u času potrebe za borbom odustao od nje usput slomivši moral naroda, čime je propuštena prilika da se Česi sami izbore za slobodu već su ponovo postali ovisni o drugima (Patočka u Chlup, 2020: 13) Baršunastom revolucijom novi univerzalistički mit postaje master nacionalni narativ u Češkoj. Presudnu ulogu u implementaciji imao je upravo Havel. On je bio najveći promotor ovog narativa pozivajući na povratak Češke u demokratski tabor, univerzalne vrijednosti i borbu protiv češkog šovinizma. Time, poput Masaryka smješta

češki identitet u širu humanističku i demokratsku odgovornost naspram egoizma i nacionalizma (Chlup, 2020: 13-14). Univerzalistički narativ uz to je bio pojačan izraženim anti-komunizmom praćen odbacivanjem komunizma kao „totalitarnog poretka“ i zla u demokratskom društvu (Kopeček, 2013: 2). Anti-komunizam je postao i svojevrsan konsenzus, pogotovo kulturnih elita, reflektiran kroz medije i politiku sjećanja u Češkoj (Blaive, 2022).

Dominacijom univerzalističkog narativa reinterpretacija narativa o 1968. godini i režimu Normalizacije odnosila se posebice na rehabilitaciju i restituciju pojedinaca viđenih kao protivnike dotadašnjeg režima s ciljem zalječenja prijašnjih nepravda. Počela se provoditi i lustracija direktno odgovornih za režim Normalizacije na tragu želja anti-komunističkih elita, sastavljenih od bivših disidenata, konzervativnih političara, religijskih figura te žrtava režima (Kopeček, 2013). Umjesto poticanja nacionalnog pomirenja, naglasak je stavljen na kaznu i pronalazak heroja u borbi protiv komunizma (Blaive, 2020). Narativ je preoblikovan da ističe nelegitimnost Normalizacije zbog manjka povezanosti sa zapadom i prikaže ga kao poredak nametnut od barbarskog istoka, koji nije dostojan zapadnih vrijednosti koje zastupaju Česi. 1968. godina se počela interpretirati kao iskazivanje demokratskih tendencija u čehoslovačkom društvu. Srušen je dotad dominantni narativ o oslobođenju Čehoslovačke od trupa Varšavskog pakta zbog toga što je postala žrtva zapadnog plana rušenja komunizma (Noubel, 2019). Narativ je bilo lako zamijeniti iz razloga što je sjećanje na invaziju još bilo svježije i javnost se nije pomirila s invazijom, pogotovo jer su mnogi bili dio pasivnog otpora. Ipak, ono što se pokušavalo isticati je odvajanje od „iluzija 1968. godine“, jer se nakon 1989. godine nije pokušavao ponuditi novi socijalni projekt, nego samo uspostaviti već postojeći model zapadne demokracije. Zbog toga se fokus premjestio na obilježavanje tragedije 1968. godine naspram nade i aspiracija Praškog proljeća (Rupnik, 2018: 440-441). Narativi prvu promjenu doživljavaju raspadom Čehoslovačke kada elite stvaraju isključivo češke narative.

Baršunastim su razvodom na vidjelo izašle sve dotad prikrivene tenzije između Čeha i Slovaka nakupljene tijekom života u međusobnoj državi. Glavnim će se pitanjem pokazati upravo propadanje Češke i uspon Slovačke u režimu Normalizacije, koji koincidira s usponom etničkih Slovaka, prvenstveno Gustava Husaka, na vodeće pozicije. To je unutar Češke stvorilo raspoloženje nezadovoljstva jer se činilo da se Slovačka razvija nauštrb Čeških zemalja. Tražila se promjena odnosa. Disidenti, dotad presudni za formiranje nacionalnih narativa, nisu dijelili mišljenje s javnosti, već su bili kritični prema unutra i tamo tražili uzroke problema u Češkoj. Zbog toga su brzo nestali s političke scene (Pithart, 1995: 219-220). Osim dobre ilustracije brojnih razlika između shvaćanja događaja unutar elite i naroda, sam je razvod prikazao da

određeni narativ može vrlo lako prestati rezonirati s javnošću uslijed promjena političkih okolnosti u Češkoj. Ključna osoba za ponovnu reinterpetaciju narativa u jedinstveno češke bio je Vaclav Klaus, tadašnji premijer Češke.

Klaus je preuzeo univerzalni narativ disidenata kroz prihvaćanje demokracije i zapadnog puta kao jedinog puta za Češku, ali je u njega ukomponirao promoviranje radikalnih ekonomskih reformi za poticanje slobodnog tržišta (Rupnik, 2018: 440). Narativi o 1968. godini i režimu Normalizacije reinterpetirani su radi uklapanja u neoliberalnu ideologiju. Pojačan je anti-komunistički naglasak u njima. Režim Normalizacije počeo se promatrati kao neuspjeh državne intervencije u gospodarstvo, a problemi današnjice u Češkoj imaju direktan uzrok u komunizmu kao uništenju povijesnog kontinuiteta demokratske i kapitalističke orijentacije Češke. Bio je potreban prekid s poviješću čemu je poslužio Baršunasti razvod sa Slovačkom. Slovake se počelo kriviti za neuspjehe režima Normalizacije, upravo zbog vodstva u kojem su bili Slovaci. Slovački se narod prikazivalo ostatkom komunizma kojeg se trebalo riješiti da bi Češka mogla napredovati u svom tradicionalnom demokratskom duhu (Gjuričova, 2009). 1968. se godina počela interpretirati kao iskaz nacionalnog otpora protiv komunističke tiranije (Gjuričova, 2009: 319). Početkom novog stoljeća dolazi do nove interpretacije narativa, ovoga puta oblikovane širim europskim kontekstom i jačanjem konzervativnih opcija.

Ulaskom u NATO, Europsku Uniju te usvajanjem Europske rezolucije o osudi totalitarnih sustava 2006. godine, narativ se pokušavao uklopiti u širi europski kontekst. Počelo se naglašavati otpor i žrtvu koju su Česi pretrpjeli 1968. godine i tijekom Normalizacije. Sjećanje je postalo oružje narativa, pogotovo u rukama desnih stranaka. Oni su tvrdili da postojanje Komunističke stranke Češke i Moravske (KSČM) implicira da se narod nije dovoljno radikalno suočio s komunističkom prošlošću. Zbog toga je bilo potrebno obrazovati demokratsko društvo o komunističkim zločinima i borbama protiv komunističke vlasti, primarno kroz perspektivu žrtve. Jačanje naglaska na heroizmu pokrenulo je narativ o tri pokreta otpora: prvi protiv Austro-Ugarske, drugi protiv Nacističke Njemačke i treći protiv komunističke vlasti. Uspostavljen je Institut za proučavanje totalitarnih režima gdje se probalo javnosti prikazati pravu prirodu režima (Kopeček, 2013: 16-17). Narativi o 1968. godini i režimu Normalizacije efektivno su postali oružje desnih političkih snaga i dijela elita. Univerzalistički narativ ipak je pokazivao dva nedostatka, koji će u konačnici omogućiti pojavu novog partikularističkog narativa.

Prvi nedostatak se očitovao u percepciji perioda komunizma unutar češkog naroda. Naspram elite, češki je narod puno manje prihvatio crno-bijelu sliku komunističke prošlosti (Blaive, 2022). Puno sporiji rast društveno-ekonomskog razvoja nakon 1990-te u odnosu na očekivani, te problematična neoliberalna transformacija izazivali su frustracije u društvu. Razočarenje se manifestiralo u nezadovoljstvu prema elitama, viđenih kao kozmopolite koje nije briga za svakodnevne materijalne teškoće života 'običnih ljudi.' Uz prijašnje razlike oko percepcije Baršunastog razvoda, ovakav je rasplet u potpunosti doveo do Havelovog nestanka s političke scene. Drugi je nedostatak vidljiv preko propitivanja pro-zapadnog smjera vanjske politike. Klaus je prvi započeo s time prihvaćanjem euroskeptične perspektive, primarno zbog procesa ulaska u Europsku uniju. Na nju nije gledao blagonaklono, već kao projekt rušenja češkog suvereniteta. Iskazivao je bojazan zbog njemačke dominacije unijom, jer bi za Češki slučaj to moglo dovesti do revizije ishoda II. svjetskog rata za protjerane sudetske Nijemce i zahtjeva za odštetom (Gjuričova, 2009: 320). Ipak, tijekom 2000-ih godina univerzalistički je narativ ostao norma, a Klausov euroskepticizam je bio marginalna pojava unutar elita (Chlup, 2020: 15). U drugom desetljeću 21. stoljeća, ovi će nedostaci ipak izaći na vidjelo i otvoriti prostor partikularističkom narativu.

Ključan događaj za povratak partikularističkog master narativa bili su predsjednički izbori u Češkoj 2013. godine. Na njima su se natjecali Karel Schwarzenberg i Miloš Zeman. Schwarzenberg je bio predstavnik univerzalističkog narativa u gotovo svim aspektima. Bio je kozmopolitski aristokrat koji je većinu života proveo u Austriji i dolazio je iz vrlo prominentne aristokratske obitelji još iz perioda Habsburškog carstva, koja je posjede imala i unutar Češke. Bio je Havelov politički savjetnik, zastupnik i ministar vanjskih poslova (Novinky.cz, 2024). Njegov protivnik je bio Miloš Zeman, bivši premijer Češke iz redova Socijaldemokratske stranke. Zeman je preuzeo izrazito partikularistički narativ prikazujući sebe kao zaštitnika čeških interesa uz istovremeno napadanje Schwarzenberga kao izdajnika, koji nije skoro ni živio na tlu Češke. (Chlup, 2020: 16). Zeman se počeo obraćati gubitnicima tranzicije i razočaranima unutar češkog naroda. Za kreiranje narativa iskoristio je i slabljenje anti-komunističkog konsenzusa. To se najviše se vidi u načinu kako partikularistički narativ gleda na režim Normalizacije. Novi narativ je kreirao upravo Zeman, a temeljio se na kontinuitetu češke povijesti. Normalizacija je integrirana u narativ, zajedno s cjelokupnim periodom komunizma, u povijest Češkog naroda te ju ne bi trebalo promatrati samo kao izvor krivnje i traume. Naglašava se tadašnja raširena socijalna sigurnost, naspram gotovo nepostojeće u kapitalizmu. Stoga je Zeman u javnim nastupima odbijao osuditi KPČS i odavao je počast

nekim ljudima iz perioda komunizma prikazujući ih borcima za narod i pravednije društvo. Pokušavao je osloboditi cjelokupnu komunističku povijest od moralne evaluacije (Chlup, 2020: 16). Promjeni je pogodovala i politička klima ispunjena novim problemima na koje nije moguće odgovoriti samo otporom protiv komunizma, a najvidljivija je izborom Andreja Babiša za premijera. Etnički Slovak, milijarder i bivši član KPČS pod opetovanim istragama radi suradnje s tajnim službama dobio je mandat za sastavljanje vlade. Babiš je formirao vladu u kojoj je njegova stranka ANO s centrističkim, pragmatičnim te populističkim stajalištima (Hajek, 2017), ovisila o podršci koalicijskog partnera Socijaldemokratske stranke, ali i KSČM. Time su komunisti postali dijelom vladajuće koalicije, iako indirektno, po prvi put nakon 1989. godine (Andelova, 2018). Ipak, ovakav rasplet događaja nije odgovarao i dalje prisutnim pobornicima univerzalističkog narativa unutar elite i oni su odgovorili vlastitom novom reinterpetacijom.

Ključan događaj za to bila je Ruska invazija na Krim, koja je omogućila univerzalističkom narativu da reinterpetira 1968. godinu te posljedično režim Normalizacije kroz prizmu sprječavanja jedne suverene države da pristupi zapadu i sama odlučuje o svojoj sudbini od strane tadašnjeg SSSR-a, ali i današnje Rusije. 1968. godina se uspoređuje s današnjim ruskim vojnim djelovanjima u Moldaviji, Gruziji i Ukrajini (Kochis, 2018). Izvršen je pritisak da se oživi komemoriranje dana invazije, a 2019. godine je proglašen i službeni dan sjećanja na invaziju 21. kolovoza (Lazarova, 2019). Reinterpetacija se koristila za napad na partikularistički narativ kao pro-ruski, poglavito nakon što je on odgovorio preko relativizacije sovjetske i ruske uloge u događajima vezanima za invaziju 1968. godine, oslanjajući se na euroskepticizam i napadajući univerzalistički narativ zbog pro-zapadne vanjske politike. Zeman je odbio prikazivati Rusiju kao glavnog neprijatelja Češke i nastojao je učiniti sve što je mogao da obljetnice 1968. godine prođu sa što manje državne pompe, čak i odbijajući držati govor na komemoraciji. Njegovo se ponašanje također povezuje s njegovim bliskim vezama s ruskim oligarsima, ali nije jedini politički akter koji u javnost iznosi euroskeptične, suverenističke i čak pro-ruske stavove (Andelova, 2018). Dok su se gotovo svi političari ogradili od Zemanovih postupaka, podržao ga je Tomio Okamura, vođa stranke radikalne i euroskeptične desnice, dok je čelnik KSČM relativizirao ulogu Rusije u invaziji, poglavito jer je samo jedan čisti Rus bio u vodstvu SSSR-a. Naglasak je stavio na vođe satelita u čehoslovačkom susjedstvu kojima su događaji predstavljali prijetnju za vlast. Ogradio je i stranku nasljednicu od odgovornosti za zločine komunizma (Andelova, 2018). Primjetno je da svi akteri koji koriste partikularistički narativ nastoje privući birače nezadovoljne dosadašnjim smjerom češke politike, a za Zemana i čelnika KSČM dodatan je naglasak na privlačenju lijevo

orijentiranih birača upravo kroz naglašavanje pozitivnih aspekata poput socijalne sigurnosti, zaposlenja i stambene politike u komunizmu uz relativizaciju njegove opresivne prirode.

Nakon dva desetljeća dominacije univerzalističkog narativa, slabljenje anti-komunističkog konsenzusa u narodu uslijed nezadovoljstva transformacijom i pro-zapadnom orijentacijom u vanjskoj politici otvorile su prostor novom master narativu, koji na komunizam gleda značajno nijansiranije radi njegovog uklapanja u nacionalnu povijest te nadodaje nove elemente u narativ za 1968. godinu, iako ostaje u širem okviru osude same invazije Varšavskog pakta (Andelova, 2018). Oprečnost samih narativa proizvela je sukob veoma izražen na češkoj političkoj sceni, budući niti univerzalistički niti partikularistički narativ ne mogu u potpunosti potisnuti jedan drugog u potpunosti. Univerzalistički narativ pritom ističe obranu vrijednosti demokratskog pluralizma, ljudskih prava i tolerancije manjina. Napada partikularistički kao opasno oružje populista i put prema češkom nacionalizmu. Partikularistički se poziva na zaštitu nacionalnih tradicija te suvereniteta naspram univerzalističke prodaje Češke multikulturalizmu i globalnim kapitalistima (Chlup, 2020: 17). Ostaje pitanje kako će teći razvoj nacionalnih narativa u budućnosti. Chlup ističe da je glavni problem užarena politička debata, koja gura master narative u ekstreme i onemogućava njihovu samo-refleksiju. Potencijalno rješenje sukoba narativa bilo bi u njihovoj ponovnoj sintezi, nalik Masarykovoju ili komunističkoju, ali i preko razumijevanja potencijalnih opasnih aspekata samih narativa. Oba narativa aktivno favoriziraju određene aspekte nauštrb drugih (Chlup, 2020: 20). Na tragu toga, u kombinaciji s njihovim totalitetom, zloupotrebljavaju se za političke svrhe. Na koji način se to događa za narative o 1968. godini i režimu Normalizacije prikazat ću u sljedećem dijelu.

Zloupotreba nacionalnih narativa o 1968. godini i režimu Normalizacije u Češkoj

Najočitija zloupotreba univerzalističkog narativa po Blaive jest naglasak na kazni umjesto pomirbe. Kažnjavanje i delegitimacija svih aktera povezanih na neki način s režimom Normalizacije, ali i političkih protivnika lijevih političkih opcija koje vuku ideje iz sličnog bazena kao komunisti, uvelike su iskoristile konzervativne političke opcije kako bi okrenule raspravu u svoju korist (Blaive, 2022). Naglasak na kazni uz to naglašava i pitanje pravde za prijašnje žrtve, koje univerzalistički narativ uklapa u borbe za demokraciju, iako su djelovali u potpuno drukčijim okolnostima i njihovi su motivi bili potencijalno drukčije prirode. Tomczukova to nadovezuje na češku tradiciju stvaranja mučenika od poznatih povijesnih osoba. Česi su zbog svoje turbulentne povijesti pokušavali staviti brojne povijesne ličnosti na oltar domovine kao mučenike pale u čast slobode i komemorirali ih u javnom prostoru. Jan Palach,

simbol ogorčenja protiv sovjetske invazije i događaja 1968. godine doživio je tretman kao žrtva komunizma. Postao je simbol disidentskog pokreta, borbe za demokraciju i ljudska prava time što je pokazao hrabrost u trenutku političke patnje češkog naroda (Tomczuk, 2016: 115). Kao što sam ranije obrazložio u ovom radu, po Williamsu (1997) se Palachovi motivi ne mogu promatrati u kontekstu borbe ljudska prava, poglavito jer tada još niti nije potpisan Helsinški sporazum, niti za zapadnu demokraciju, već u želji za nastavkom otpora iz kolovoza 1968. godine te nastavkom reforma Praškog proljeća.

Zloupotreba je vidljiva i u prikazu 1968. godine kao težnji Čeha da se vrate u krug zapada. Iz dijela o nasljeđu 1968. godine moguće je uočiti da povratak na zapad nije bio moguć zbog blokovske podjele svijeta, ali niti samo vodstvo KPČS nije planiralo napuštati istočni blok, već samo provesti reformu Čehoslovačkog komunizma. Desne su političke opcije čak i počele iskrivljavati događaje. To pokazuje i češki film iz 2001. godine, koji pokazuje da su ljudi čak mogli pokretati privatna poduzeća tijekom Praškog proljeća, te reinterpretacija Praškog proljeća kao nevažnog sukoba u kriminalnoj organizaciji zvanoj KPČS (Culik, 2018). Na to se nadovezuje spomenuta reinterpretacija 1968. godine kao nacionalnog otpora komunističkoj tiraniji. Uspoređujući sa stvarnim događajima, ekonomske reforme nisu bile zamišljene u toj mjeri. U konačnici nisu bile ni provedene zbog invazije. Prikazao sam da je sukob u KPČS uistinu postojao, ali reforme te kasniju normalizaciju u konačnici su proveli gotovo isti ljudi. Ipak, Praško se proljeće ne može svesti samo na tu dimenziju. Reduciranjem se u potpunosti izostavlja brojne aktivnosti i opozicija prema KPČS prisutne u tadašnjoj čehoslovačkoj javnosti te činjenica da je na Čehoslovačku izvršena invazija ne samo od strane SSSR-a, već i drugih zemalja Varšavskog pakta. Preuveličavanje otpora zanemaruje popularnost reformi u narodu i kasniji konformizam.

Zloupotreba naslijeđa Normalizacije i cijelog perioda komunizma prisutna je i putem pripisivanja komunizma Slovacima. Uzroci toga su po Pithartu (1995) različito iskustvo režima Normalizacije među Česima i Slovacima i Češko-Slovačke tenzije proizašle iz različitog razumijevanja zajedničke države. Iako su češki političari, poglavito Klaus, pokušavali atribuirati komunizam samo na Slovake nakon Baršunastog razvoda, to nije moguće. Moguće je tvrditi da su Normalizaciju vodili Slovaci, ali i Česi su nedvojbeno participirali u toj vlasti. Presudno za nemogućnost pripisivanja komunizma samo Slovacima ipak je način na koji je uspostavljen komunistički režim u Čehoslovačkoj. KPČS je u početku bila znatno popularnija u Češkoj, čemu svjedoče spomenuti rezultati izbora 1946. i uspostava Praškog centralizma zbog

manje popularnosti KPČS u Slovačkoj. Također se zanemaruje presudna hegemonika uloga SSSR-a od uspostave do pada komunizma.

Komparativna prednost univerzalističkog narativa pozivanje je na anti-komunizam orijentiran na političke aspekte poput represije, zatvaranja, invazija, smrti itd. Naglasak na političko zloupotrebljava se prikazujući režim kao politički pogrešnim smjerom, a u potpunosti se zanemaruju socijalni aspekti komunizma (Blaive, 2022). Socijalni aspekti mogu poslužiti za odgovor na pitanje zašto se u javnosti komunistički period gleda puno nijansiranije i zašto se urušio anti-komunistički konsenzus. Tijekom komunizma uspostavljene su brojne odlike socijalne države značajne za Čehe, koje je teško komemorirati u javnosti, ali i nestaju uslijed političke preorijentacije na neoliberalizam u Češkoj. Pop kultura uvelike je oblikovana filmovima iz komunističkog perioda. Uspjesi izgradnje velikih projekata poput praškog metroa, prometne infrastrukture i brojnih stambenih blokova još uvijek su bitni u životu mnogih Čeha. Proizvodi nastali ili popularizirani u komunizmu, često su popularni i danas (Blaive, 2022). No, najznačajnija zloupotreba unutar univerzalističkog narativa njegovo je preuzimanje diskursa istok-zapad. Naime, proces istočnog proširenja EU se u novim post-komunističkim članicama dijelom promatra kao uspostava blage kolonijalne dominacije europskog zapada nad istokom i to stvara tendenciju pobune protiv zapada. Narativ se također koristi da bi prikazao neke istočnije države kao nedovoljno vrijednima za zapad (Chlup, 2020: 18).

Partikularistički narativ svoju interpretaciju događaja zasniva na gore ocrtanim nedostacima univerzalističkog narativa. Zbog toga se njime koriste politički akteri čiji je cilj okrenuti diskurs prema suverenizmu i euroskepticizmu. Iako za razliku od univerzalističkog narativa, partikularistički integrira komunistički period u povijest naroda, on ipak ne vrši potpuno suočavanje s prošlošću jer period nije podvrgnut moralnoj evaluaciji. Zanemaruje se činjenica da je KPČS onemogućavala demokratizaciju države, čak i tijekom 1968. godine. Relativizacijom sovjetske uloge u invaziji 1968. godine plasiraju se novi elementi u javni prostor, ali se istovremeno vrši zloupotreba. Po Williamsu (1997) upravo sovjetska percepcija događaja bila je presudna za pokretanje invazije i kasniji proces Normalizacije u Čehoslovačkoj. Relativizacija se uz to povezuje s percepcijom Rusije kao nasljednice SSSR-a, što se na primjeru Zemana može povezati s osobnim interesima, a za druge aktere preko izraženog nezadovoljstva prema zapadu i zagovaranja suverenističkog smjera vanjske politike.

Zaključak

Kroz ovaj sam rad pokušao objasniti što je utjecalo na stvaranje narativa o 1968. godini i režimu Normalizacije u demokratskoj Češkoj nakon 1990. godine. U prvom sam dijelu prikazao kompleksno nasljeđe 1968. godine i režima Normalizacije unutar Češke i dalje od presudnog utjecaja za češko društvo. Drugi je dio pokrio češke nacionalne narative čiji je zadatak bio interpretirati događaje kroz partikularnu prizmu te približiti ih Češkom narodu. Također sam prikazao da su univerzalistički i partikularistički narativi služili legitimaciji postupaka čeških političara i približavanju biračima. Odgovor na moju tezu o dominaciji Univerzalističkog narativa treba tražiti u anti-komunističkom konsenzusu unutar elita i naroda i pro-zapadnoj orijentaciji Češke kao stupovima post-komunističke Češke. Njihovim slabljenjem zbog novih izazova u kojima se Češka zatekla u drugom desetljeću 21. stoljeća otvorio se prostor partikularističkom narativu. Odgovor zašto su elite reinterpretirale narative moguć je promatranjem političkog konteksta u Češkoj, ali i šireg europskog. Unutar univerzalističkog stoga je moguće govoriti o četiri reinterpretacije. Prve dvije su došle zbog unutrašnjih procesa, pada komunizma i raspada Čehoslovačke. Preostale su potaknute širim europskim kontekstom, jedna zbog šireg europskog konsenzusa o dva totalitarizma, a druga nastupanjem krize demokratskog sustava i sigurnosne prijetnje nakon početka sukoba u Ukrajini. Partikularistički pruža oprečne narative na najnoviju reinterpretaciju univerzalističkog. Svoju je jedinu reinterpretaciju doživio sukobom u Ukrajini. U budućnosti bi bilo zanimljivo istražiti hoće li doći do novih reinterpretacija ili će doći do potencijalne ponovne sinteze narativa.

Odgovore na preostale teze iz uvoda prikazao sam u narednom dijelu, gdje sam govorio o zloupotrebi narativa. Iz toga je vidljivo da komunizam nije moguće pripisati samo Slovacima, niti prikazati 1968. godinu samo kao sukob unutar KPČS. Odgovor na tezu o proizlaženju zloupotrebe narativa iz manjka suočavanja s prošlošću također je potvrđen. Taj je problem moguće adresirati prebacivanjem naglaska s kazne na pomirbu. Tako se mogu stvoriti narativi o periodu komunizma koji bi omogućili svim građanima da se osjećaju uključenima (Blaiwe, 2022). Uz to je potrebno reducirati crno-bijele aspekte narativa, podvrgnuti ih kritičkoj refleksiji te promatrati u širem kontekstu (Chlup, 2020: 17). Time bi se moglo očistiti javni prostor trenutno zatrovan sukobom dva suparnička narativa. Zatvaranjem poglavlja o periodu komunizma, uslijed volje elita da to učine, otvorio bi se prostor preispitivanju događaja u demokratskom periodu Češke nakon 1989. godine. Uz smanjenje mogućnosti zloupotrebe od strane političkih aktera za vlastite ciljeve, dosad česte pojave na češkoj političkoj sceni, možda

bi se konačno adresiralo neke postojeće probleme i potaknulo reforme usmjerene prema dijelu naroda nezadovoljnog ishodima demokratske transformacije.

Sažetak

Rad analizira (zlo)upotrebu 1968. godine i režima Normalizacije u češkim nacionalnim narativima. 1968. godina predstavlja pokušaj reforme Staljinističkog modela u Čehoslovačkoj i uspostave „socijalizma s ljudskim licem“, prekinut invazijom Varšavskog pakta. Posljedica invazije je uspostava režima Normalizacije, perioda represije i konformizma, koji traje do Baršunaste revolucije 1989. godine. Modernu su češku povijest prožimala dva narativa – univerzalistički i partikularistički. Demokratska transformacija nakon Baršunaste revolucije otvorila je prostor univerzalističkom narativu. On se bazirao na češkoj pripadnosti zapadu i njegovim vrijednostima. On je ipak pokazivao nedostatke zbog naglašavanja anti-komunizma i pro-zapadne politike, koji nisu sami mogli odgovoriti na novu političku situaciju u Češkoj odmakom vremena. Zbog toga je na scenu došao partikularistički. Njega koriste politički akteri koji zagovaraju suverenistički smjer politike i relativiziraju komunističko razdoblje, obraćajući se biračima nezadovoljnima demokratskom transformacijom. Oba narativa doživjela su reinterpretacije zbog promjena u političkom kontekstu te pokazuju primjere zloupotrebe, potaknute političkim interesima i složenošću događaja. Nedostatak procesa suočavanja s prošlošću doprinosi zloupotrebi, a njegovo provođenje moglo bi unaprijediti razumijevanje 1968. godine i režima Normalizacije.

Ključne riječi: 1968. godina, Normalizacija, nacionalni narativi, Češka, (zlo)upotreba

Izvori

Archive.org (2018) The action programme of the Czechoslovak Communist Party, Prague, April 1968. <https://archive.org/details/actionprogrammeo08komu/page/2/mode/2up>
Pristupljeno 25. lipnja 2024.

Blaive, Muriel (2022) An Impossible Reconciliation. *Politika.io*
<https://www.politika.io/en/article/an-impossible-reconciliation> Pristupljeno 27. lipnja 2024.

Britannica.com (2024) Praško proljeće. <https://www.britannica.com/event/Prague-Spring>
Pristupljeno 25. lipnja 2024.

Cashman, Laura (2008) Remembering 1948 and 1968: Reflections on Two Pivotal Years in Czech and Slovak History. *Europe-Asia Studies* 60(10): 1645-1658.

Carr, David (2006) History as orientation: Rūsen on historical culture and narration. *History and Theory* 45: 229-243.

Chlup, Radek (2020) Competing myths of Czech identity. *New Perspectives* 28(2): 1-26.

CIA (1960) The Communist Party of Czechoslovakia
https://www.sinagl.cz/images/files/CIA_E_History_KSC_1960.pdf Pristupljeno 27. lipnja 2024.

Culik, Jan (2018) The Prague Spring: Dubček, the Media, and Mass Demoralisation. *Wilsoncenter.org* <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/the-prague-spring-dubcek-the-media-and-mass-demoralisation> Pristupljeno 26. lipnja 2024.

Andelova, Kristina (2018) The Sound of Silence: How Czechs Commemorated the 50th Anniversary of the Prague Spring. *Cultures-of-history.uni-jena.de* <https://www.cultures-of-history.uni-jena.de/debates/how-czechs-commemorated-the-50th-anniversary-of-the-prague-spring> Pristupljeno 27. lipnja 2024.

Lazarova, Danila (2019). 1968 Remembrance day. *English.radio.cz*
<https://english.radio.cz/august-21-be-remembrance-day-victims-1968-invasion-8113673>
Pristupljeno 27. lipnja 2024.

Noubel, Filip (2019) Remembering the 1968 Soviet invasion of Czechoslovakia. *Everand.com*
<https://www.everand.com/article/422774802/Remembering-The-1968-Soviet-Invasion-Of-Czechoslovakia> Pristupljeno 26. lipnja 2024.

- Gjuričova, Adela (2009) Poněkud tradiční rozchod s minulostí. Přítomnost minulosti v ideologii a politické rétorice Občanské demokratické strany. *Soudobé dějiny* 16(2-3): 313-332.
- Hajek, Lukaš (2017) Left, Right, Left, Right... Centre: Ideological Position of Andrej Babiš's ANO Czech Journal of Political Science 3: 275-301.
- Hammack, Phillip L. (2011) Narrative and the politics of meaning. *Narrative Inquiry* 21(2): 311-318.
- Enciklopedija.hr (2024) Helsinški sporazum. <https://enciklopedija.hr/clanak/helsinska-konferencija> Pristupljeno 27. lipnja 2024.
- Kochis, Daniel (2018) The 50th Anniversary of the Soviet Crushing of the Prague Spring and Its Modern Parallels. *Heritage.org* <https://www.heritage.org/europe/commentary/the-50th-anniversary-the-soviet-crushing-the-prague-spring-and-its-modern> Pristupljeno 27. lipnja 2024.
- Kopeček, Michal (2013) From the Politics of History to Memory as Political Language: Czech Dealings with the Communist Past after 1989. u: *Forum Geschichtskulturen*
- Musil, Jiri (1995) *The End of Czechoslovakia*. Budimpešta: Central European University Press.
- Musil, Jiri (1995) The Meaning of "The Czech Question" Today. *Czech Sociological Review* 3(1): 33-44.
- Novinky.cz (2023) Karel Schwarzenberg <https://www.novinky.cz/tag/karel-schwarzenberg-16276> Pristupljeno 26. lipnja 2024.
- Poggioli, Sylvia (2008) Prague Spring: An Exercies in Democracy. *Npr.org* <https://www.npr.org/2008/08/21/93720234/prague-spring-an-exercise-in-democracy> Pristupljeno 25. lipnja 2024.
- Rferl.org (Radio Free Europe/Radio Liberty) (1997) Czech Republic/Slovakia: Text of Charter 77. <https://www.rferl.org/a/1083022.html> Pristupljeno 25. lipnja 2024.
- Rupnik, Jacques (2018) Prague Spring 1968 at 50. *Czech Sociological Review* 3: 435-441.

Shenhav, Shaul. R. (2006) Political Narratives and Political Reality. *International Political Science Review* 27 (3): 245-262.

Tomczuk, Sara J. (2016) Contention, consensus, and memories of communism: Comparing Czech and Slovak memory politics in public spaces, 1993-2012. *International Journal of Comparative Sociology* 57(3): 105-126.

Williams, Kieran (1997) *The Prague Spring and its Aftermath: Czechoslovak Politics, 1968-1970*. Cambridge: Cambridge University Press.

Willoughby, Ian (2017) Zeman on Crimea. *English.radio.cz* <https://english.radio.cz/russian-politicians-hail-zeman-comments-crimea-8179757> Pristupljeno 26. lipnja 2024.